

WEÖRES SÁNDOR – AHOGY LELEPETT A FALVÉDŐRŐL

T O L N A I O T T Ó

Ha jól emlékszem, az Adrián nyaraltak. Lehet, épp Németh Lászlókkal, amikor Németh László valami salátától megbetegedett. És onnan küldték el a Merülő Saturnus dedikált példányát. Vagy ismerősei nyaralhattak nálunk, és őket kérték meg, postázzák nekem Újvidékre a Saturnust? Nem emlékszem. Illetve nagyon is – évről évre mind jobban, mind részletesebben, mind pontosabban – már-már túlságosan is emlékszem. Különösen ilyenkor, nyaranta élesedik ki a kép, a két kép... Húsz nyár – 68-ról van szó ugyanis – reflektora élesítette, érlelte, dúsította.

Valamelyik izzó kis dalmát városban nyaraltak. És egy napon – künn elviselhetetlen kánikula vagy éppen eső, házak fölé púposodó hullámok – elővették a poggyászból a Saturnus egy példányát. Forgatták, ide-oda tették, be kellene csomagolni.

És Sándor elindult a tágas szobában papiroost, valamiféle csomagolópapírt keresni. Végtelen bolyongás, kaland asztallábak sötét erdejében, még sötétebb szekrények, éjjeliszekrények, fiókok, sarkok barlangjaiban. Egzotikus kikötők olcsó emléktárgyai (sorban mindegyiket kézbe kell venni, megállapítani, melyik gyöngyház, melyik porcelán – és mit kezdeni a porceláncsigával, amely tán fekete törzsfőnök nyakában csüngött?), fényképek Rómából, a Monarchiából... Váratlan üdvrivalgás. Ám honnan? A mennyezet alól. Tán a mennyezeten jár fejfelé, mint a Marx fivérek?! Sosem is volt marxista, mondja az ormótlan kredenc poros tetejéről lóbálva lábát.

Nagy, kettőbe hajtott fehér papírlapedőt lenget, megadja magát, vagy épp ellenkezőleg, árbocot készül bontani egy megvetemedett lélekvesztő fedélzetén. Befőttesüvegek sorakozhattak egykor rajta, látszanak a szabályos rózsaszín körök, amelyeket idővel a pöszmet finom prémmel vont be, prémgyűrűk, isten tudja, miféle rendeltetéssel...

Most csak még sikerüljön lemászni a fiókok végtelen grádicsán, a fogantyúk hegymászókampóin.

Íme a papír. Nagy, vastag, de legalább nem sérül meg a Saturnus szép lakkos fedele. Golyóálló, mondja mutatójával megbökve. Ni, ámul el széthajtva: falvédő! Egy színes papírfalvédő! Fantasztikus – és hát kicsit giccses, de az a jó, az a jó. A fontos az, hogy a fonákja, legalábbis a fele, relatíve tiszta, fehér. Jól meg lehet címezni, nem iringál rajta a filc. És megcímezték a Braća Grulović utcába. Ahogy gyengülni kezdett a nap, vagy lecsitultak a hullámok, elsétáltak a postára, sorba állni a tenyérnyi tolóablak előtt...

Forró nyár volt felénk is, ám a postás, beesett arcú, kedves bácsi, akárha egy még rekkenőbb nyarat kézbesített, szabadított volna ránk öblös bőrtáskájából. Ahogy bontani kezdtem a furcsa csomagot, szinte hátralökött a hóhullám. A könyvből és a falvédőből áramló hóhullám.

Óriás csendélet terpeszkedett a falvédőn. A túlsúfolt, a tovább már nem zsúfolható holland csendéletekre még rádobva néhány lapáttal. Primitív, jó primitív vörös-kék-zöld-sárga nyomat, szinte reliefes szitanyomat: alma-szőlő-szilva-őszibarack irracionális halmaza. Irracionális, mondom, de hát hol a ráció a holland csendéletek arranzálásában? Mert arranzálni kellett őket, felhalmozni a tömérdek gyümölcsöt, halat, vadat, különben nem lennének olyan élethűek, élethűek, a szó szoros értelmében...

Ezt hozta a nyár! – kezdtem szavalni kissé átigazítva Kosztolányi versét:

„... Nehéz, sötét-smaragd
szőlőt, hatalmas, jászpisfényű körtét...
A pompa ez, részvételen, derült,
magába-forduló tökéletesség...”

Nem tudtam mit kezdeni a hatalmas, súlyos papírlepedővel, rám omlott, betemetett a gyümölcs, a szó szoros értelmében a gyümölcshegy alól nyögtem a Kosztolányi-vers ismert mondatát: „Jobb volna élni!”

Nyomat az ötvenes évekből – csak most eszmélek rá, össze kellett volna gyűjtenem azokat az olcsó, műrostos falvédőket, milyen fantasztikus kiállítást lehetne most rendezni belőlük, semmivel sem kevésbé érdekeseket, mint annak a kornak a plakátjaiból. Csak hát akkor még a pop előtt voltunk, Warhol csak később tanította meg velünk ezt a dimenziót. Pontosan ezt.

Ahogy megfordítottam a prémgyűrűs papírt, ahogy szétterigettem a falvédőt, első pillanatban még az is átfutott az agyamon: Sándorék átugrottak Olaszországba – és egy Warhol-plakátot, Warhol-nyomatot küldenek nekem: *így!* Azt hiszem, akkor sem túloznék, ha azt mondanám, lelkesedésem, Warhol-rajongásom pontosan azzal a falvédővel vette kezdetét. New Yorkban meg aztán Warhol halála után is többször eszembe jutott az a falvédő, egyáltalán az ötvenes éveknél, de a korábbi éveknél is ezek az olcsó, műrostos falvédői (ste-lázsizsegélyei) gyerekkorom spejzeiből, konyháiból...

Egykor szokás volt gyümölcsöt küldeni postán, vonaton. Gyönyörű érzés volt egy kosár szőlőt, fügét, narancsot vagy éppen gránátalmát kapni. Igen, beesett arcú, kedves postásunk akárha egy kosár szőlőt, egy láda fügét, narancsot, gránátalmát emelt volna ki az öblös börténkából.

Mondom, teljesen okkupált a nagy, vastag falvédő. Le-föl szaladgáltam vele, ide-oda terigettem. De különösmód mégis észrevétlen volt az átmenet a falvédő és a könyv, a könyv fedőlapjának színessége között. Tetten érhetetlen áttűnés. A könyv a csomag felbontásának pillanatától ott volt a kezemben, a hónom alatt, a kezem ügyében, az volt a nagy élmény, a boldogság forrása, a könyv, a Saturnus, de visszatartva, késleltetve, a váratlanul közbeiktatódtó súlyos falvédő segítségével, megérkezésének, kézhez kapásának boldog pillanata végtelenné tágítva. Lapozása, olvasása – a Stewardessek versemre írt variációs megkeresése túl lassú, bonyolult operációnak tűnt abban a pillanatban. A falvédőnek köszönhetően egyből behabzsolhattam. Annál inkább, mivel a borítólap is ugyanazt mutatta – ugyanazt hozta, csak elvontabb, magasabb, úgynevezett művészi színvonalon. Akárha a gránátalmák kezdtek volna egyenként ferobbanni. Valami boldog explózió – a tenger indigó árnyakkal lyuggatott rengő formájába zárva.

Illés Árpád festményéről van szó.

Először a topolyai művésztelepen találkoztam Illéssel. Különös élmény volt elnézni ő és Sándor kis, törekeny, libegő alakját Konjović Milan robusztus figurája, súlyosan tapasztott képei között. Később pesti műtermében is meglátogattam, többször írtam róla, ám sajnos hamarosan a nekrológot is.

Régóta alkudozom egy festményére – mert Vajdaságban is van néhány – természetesen tengerfenék ez is, csak még több indigóval, az aranyspongya és a bíborcsillag jellegzetesen elárulkodó Illés Árpád-i jelei nélkül...

Aztán elolvastam a dedikációt (a könyv munkatársának satöbbi), megkerestem a Stewardessek verset.

Különös, fontos szerepe volt Weöres Sándornak újabb irodalmunkban: az ő megnyilatkozásainak, véleménynyilvánításainak köszönhetően ébredtünk először arra, hogy az, amit csinálunk, netán szélesebb, egyetemesebb érdeklődésre is igényt tarthat. Addig egyrészt annyira megkérdőjeleztek bennünket, másrészt annyira monomániásan, megszállottan csináltuk a dolgunkat, folyóiratunkat, első könyveinket, hogy eszünkbe se jutott azon tünődni, mindez milyen vetületet, akusztikát, elbírálást is kaphatna más koordináta-rendszerekben. Weöres Sándor első megnyilatkozásai, levelei (a Makróval foglalkozót le is közöltük) döbentettek rá bennünket arra, hogy amit csinálunk, releváns dolog. Kicsit hasonló szerepe volt Mihalic Gerilla-dalokról írt bírálatának is a zágrábi Telegramban.

Már többször elolvastam a falvédőre könyökölve variációját, amikor tudatára ébredtem, az eredeti verset, amely Weörest megihlette, én valahol elvesztet-

tem, noha sosem szerkesztettem szigorúan köteteimet, egyikbe sem vettem fel, egyikbe sem a mai napig. Minden bizonnyal a Pap József szerkesztette *Híd* valamelyik versciklusából piszkálhatta ki a rá jellemző szimattal... Arra viszont jól emlékszem, hogy a Zadarban fogant kéziratok közé tartozik, mint A tenger a vak tengerészt nézte, meg hát a Látszott rajta, hogy nem őslakó című prózák. Valójában csak az utolsó sora élt bennem, az, amely valószínű, Weöresnek is megragadta a figyelmét, az, ahol a stewardesseket szivárványba tojó sirályoknak neveztem... Egy lánnyal jártuk akkor a Zadar környéki helységeket, szigeteket – munkát kerestünk a helyi irodákban, iskolákban, ott akartunk élni. Az a lány dolgozott épp stewardessként...

Előre-hátra lapozva szinte észrevétlenül elolvastam az egész kötetet: az általánosságok, elvontságok édes rózsaszín szférájában lebegtem, éppen az én stewardesseimmel-félangyalaimmal emelkedve oda, amikor, mint mindig, ha Weöres-verset olvastam, váratlanul egy-egy szó súlya szinte kilyukasztotta maromat, kiszakította karomat.

A Fülep Lajoshoz írt versek izgattak legjobban, de jól emlékszem, ahogy a Goethének hódoló „szegény szonett a fordulón behorpad”-t, s a kerre is, hol boldogságtól akárki sírna „ha könny fakadni bírna”, és jól emlékszem például a Robogó szekerek első olvasásélményére is: „Mennek a fuvarosok, aluszik a köpönyegük, ők maguk éberek...” (A kritika már minden bizonnyal kimutatta, hogy ez a vers az, amelyből Eszterházy egyik legszebb könyve, a Fuvarosok kinőtt. Milyen érdekes lenne most a Fuvarosok felől újraelemezni a Robogó szekereket!)

Ahogy így, gyorsan abszolváltam a kötetet, ráhelyeztem a falvédőre, oda, ahonnan vétetett. És szinte félálomban, holdkórosan, egyáltalán nem tudva, mit teszek, visszacsomagoltam a túltelített csendéletet a túltelített csendéletbe. Még jól át is kötöttem. Most ismét azok a misztikus rendeltetésű málnaszín prémgýűrűk kerültek felülre...

A Saturnus azóta is falvédőbe – a golyóálló falvédőbe – csomagolva áll a polcon, a többi Weöres-kötet, a Medúza, A hallgatás tornya, a Tűzkút, az Egybejűtt írások között. Abszurd csomag.